

ÕIGUSKANTSLERI AASTA 2020/2021

Kontrollkäigud

Õiguskantsler peab jälgima, et kinnipidamiskohtades viibivaid inimesi koheldaks inimväärselt ja nende põhiõigused oleksid kaitstud. Kinnipidamiskohas võib inimesel endal olla keeruline oma õiguste eest seista näiteks selle tõttu, et tal on psüühikahäire või et ta ei saa end küllalt selgelt väljendada. Sestap on oluline, et nende inimeste õiguste eest seisaks sõltumatu järelevalvaja – õiguskantsler.

Inimeste õiguste kaitseks teevad õiguskantsleri nõunikud kinnipidamiskohtadesse enamasti ette teatamata kontrollkäike. Kinnipidamiskohtade korrapärase kontrollimise kohustus on sätestatud [ÜRO piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivses protokollis](#).

[Kinnipidamiskohana](#) mõistetakse kõiki paiku, kus inimene võib olla ilma jätud vabadusest ja kust ta ei saa vabatahtlikult lahkuda. Need on vanglad, politsei kinnipidamiskohad, tahtevastast ravi osutavad psühhiaatriaiglad, kinnised lasteasutused, ööpäevaringset erihooldusteenust pakkuvad sotsiaalhoolekandetasutused jne.

Juba teist aastat on koroonaviiruse SARS-CoV-2 levik mõjutanud elu Eestis ja ka õiguskantsleri kontrollkäike. Läänud aastal pööras õiguskantsler suurt tähelepanu sellele, et kaitsta kontrollitavates kinnipidamiskohtades olevaid inimesi koroonaviiruse eest. Kontrollkäikudel osalejad kasutasid isikukaitsevahendeid, tegid koroonatestide ning planeerisid kontrollkäike nii, et oht koroonaviiruse levikuks oleks võimalikult väike. Sestap said kontrollkäigud jätkuda ka ajal, kui viirus levis väga ulatuslikult.

Psühhiaatriaiglad

Õiguskantsler kontrollis lõppenud ülevaateperioodil kaht psühhiaatriaiglat: SA Viljandi Haigla psühhiaatriakliiniku sundraviosakonda ning Tartu Vanglas asuvat psühhiaatriaosakonda. Kontrollkäikudel osales eksperdina psühhiaater.

[Viljandi Haigla psühhiaatriakliiniku sundraviosakonnas](#) on praegu tööl rohkem tegevusjuhendajaid ja hooldajaid, kui oli õiguskantsleri eelmise kontrollkäigu ajal 2015. aastal. Hästi on korraldatud erakorraliste juhtumite dokumenteerimine ning ohjeldatud patsiendi seisundi jälgimine. Positiivne muutus on ka see, et arstlikus komisjonis hindavad patsientide seisundit sundraviosakonnast sõltumatud arstid.

[Tartu Vanglas asuva psühhiaatriaosakonna](#) olmetingimused on kahjuks samasugused nagu [2016. aastal](#), kui õiguskantsler osakonda viimati kontrollis. Positiivne muudatus on vaid see, et patsientide jaoks on rajatud senisest avaram jalutusala, kus saab ka sporti teha. Õiguskantsler rõhutas, et kui vangla ei suuda pakkuda seadusele vastavat psühhiaatrilist abi, tuleks haigestunu toimetada sobivasse raviasutusse.

Õiguskantsler tõdes, et mõlema raviasutuse patsientidel ei ole piisavalt mõtestatud vaba aja veetmise ega teraapiavõimalusi. Samuti osutas ta mõlemal kontrollkäigul puudustele patsientide ohjeldamisel. Haigla peab hoolitsema, et ohjeldamine ei oleks teistele patsientidele nähtav. Sundraviosakonnal tuleb edaspidi kõik ohjeldamisjuhtumid kanda ka koondregistrisse. Samuti peab osakonna arst ohjeldamise jätkamise kohta hinnangut andes alati põhjendama, miks patsiendi ohjeldamist on peetud vajalikuks jätkata ja milles seisneb patsiendi ohtlikkus. Tartu Vangla psühhiaatriaosakonnas palus õiguskantsler luua tingimused, mis võimaldaksid patsiente turvaliselt ohjeldada ning meditsiinitöötajatel nende seisundit jälgida.

Nii Viljandi Haigla sundraviosakonnas kui ka Tartu Vangla psühhiaatriaosakonnas kasutatakse patsientide

järele valvamiseks ulatuslikult videoalvet. Õiguskantsler rõhutas taas, et patsientidele peab tagama palatites ning hügieenitoimingute ajal privaatsuse. Patsientide pesemis- ja tualettruumides on lubatud videoalvet rakendada vaid konkreetse patsiendiga seotud ohu ennetamiseks. Kui patsiendi tualettruumi videojälgimist peetakse siiski vältimatult vajalikuks, peaks leidma tehnilise lahenduse, mis võimaldab hügieenitoimingute ala ekraanil hägustada.

Sundraviosakonna töötajad on turvalisuse tagamiseks kehtestanud patsientidele üksjagu reegleid ja piiranguid (näiteks suhtluspiirangud, keelatud asjade nimekiri, palatite lukustamine ööseks), mis ei ole seadusega kooskõlas. Õiguskantsler möönis, et sundravile suunatud patsientide seisundit ning pikka ravil viibimise aega arvestades on sellised reeglid ilmselt vajalikud, ent need tuleb kehtestada seadusega. Õiguskantsler [palus](#) Sotsiaalministeeriumil olukorda analüüsida ning leida võimalikud lahendused.

Sundravi saavatel patsientidel peab olema võimalik suhelda oma lähedastega privaatsetl. Samuti palus õiguskantsler lubada patsientidel pidada lähedastega pikemaid telefonivestlusi ja nendega kohtuda ning mitmekesistada patsientide vaba aja veetmise ja teraapiavõimalusi.

Kinnised lasteasutused

Õiguskantsler kontrollis [Maarjamaa Hariduskolleeegiumi Emajõe õppekeskust](#), kus noortele osutatakse [kinnise lasteasutuse](#) teenust.

Õppekeskuse rühmakodud on hubased. Igal noorel on oma magamistuba, mida ta saab enda maitse järgi kaunistada. Õppekeskuses on loodud väga head võimalused sportimiseks ning käsitööks. Õpilased saavad perekonnaga kohtuda privaatsetl peremajas. Samuti on noortele tagatud privaatsus telefonivestluste ajal.

Õiguskantsler pani õppeasutuse juhtidele südamele, et õpilaste mõjutamiseks ei tohi vähendada telefoni kasutamiseks minimaalselt ette nähtud aega ega piirata kodukülastusi. Paljud rühmakodudes õpilaste suhtes rakendatavad piirangud ja karistusmeetmed ? näiteks kollektiivne karistamine ? ei ole õiguspärased.

Õiguskantsler palus õppeasutusel kaaluda erinevaid võimalusi, kuidas tegelda kiusamisjuhtumitega. Kiusamise ohver ei peaks tingimata tajuma survet ametlikuks lepituseks kiusajaga, piisab ka kinnitusest, et tema muret märgati ning kiusamist takistatakse. Õppekeskuse personalil peavad olema põhjalikud teadmised noorte rühmadünaamikast ja noorte psüühikahäiretest tingitud erivajadustest. Põhjaliku ettevalmistuse saanud ning täiendusõppe läbinud töötajad peaksid konflikti korral oskama kasutada meetmeid, mis aitavad konflikti lahendada, mitte ei võimenda seda.

Õiguskantsler soovitas õppeasutusel dokumenteerida ning kanda eraldusruumi kasutamise üldregistrisse ka need juhtumid, kui õpilane viibis eraldusruumis nii, et selle uks oli avatud. Eraldusruumi kasutamise vormil tuleb kirjeldada, kuidas prooviti olukorda lahendada enne seda, kui noor eraldusruumi viidi. Noore eraldusruumi paigutamine saab olla olukorra lahendus vaid siis, kui muid võimalusi ei ole jäänud.

Kontrollkäigul osalenud ekspert märkis, et õppekeskusesse saabunud noortele peab kohe pakkuma nende rehabilitatsiooni toetavat individuaalset teraapiat. Samuti tuleks noortele anda rohkem teavet nende haiguse kohta, et psüühikahäirega noored oskaksid igapäevaelus paremini toime tulla.

Õiguskantsler palus õppekeskusel jälgida, et neidude saatmisel oleks saatemeeskonnas vähemalt üks naissoost töötaja.

Vanglad

Lõppenud ülevaate aastal võttis õiguskantsler tähelepanu alla üksikvangistuses viibivate inimeste olukorra ning uuris vanglates aset leidnud surmajuhtumeid. Taas tuli tegelda küsimusega, kuidas on korraldatud laste suhtlemine oma vanglas viibiva vanemaga.

Õiguskantsleri nõunikud tegid ülevaate aastal kontrollkäigu [Tartu Vanglasse](#). Järgimist väärrib see, kuidas vangla korraldas lähedasega videokohtumise kinnipeetavale, kellel puudus tema erivajaduse ja kokkusaamistele kehtestatud piirangute tõttu muu võimalus lähedastega suhelda. Samuti on hea, et Tartu Vangla on muutnud varasemat [praktikat](#) ning lubab kinnipeetavatel ja vahistatutel järgida oma religioonile ja maailmavaatele omaseid toitumistavasid, kui see ei nõua vanglalt suuri pingutusi ega kulutusi.

Paraku ei vastanud Tartu Vanglas siiski kõik seadustele ja rahvusvahelistele nõuetele. Paljude probleemide lahendamiseks tuleb muuta õigusakte. Sestap saatis õiguskantsler soovitusi nii vanglale kui ka Justiitsministeeriumile.

Seniajani on lahenduseta väga pikka aega kestnud vahistatute liikumis- ja suhtlemisvõimaluste avardamine. Õiguskantsler leidis, et üksikvangistuses olevate inimeste tervises seisundit tuleb pidevalt jälgida ning hoolitseda, et neil oleks võimalus tähenduslikuks suhtluseks teiste inimestega. Kinnipeetavad ei peaks kandma järjest pikka aega kartserikaristust. Dokumentide põhjal peab olema aru saada, miks inimene paigutatakse eraldatud lukustatud kambrisse. Kinnipeetavatele peavad arsti määratud ravimeid andma üksnes tervishoiutöötajad.

Parandamist vajavad Tartu Vangla olmetingimused ja üle tuleb vaadata kartserirežiim. Probleeme on vahetu sunni kohaldamise ja dokumenteerimisega. Kahjuks on olukord Tartu Vangla psühhiaatriaosakonnas püsinud aastaid samasugune ning mitmeid õiguskantsleri varasemaid soovitusi pole siiani järgitud.

Õiguskantsler on järjepidevalt rõhutanud, et vangla elukorraldus ja -tingimused peavad kaasa aitama, et inimene võiks pärast vabanemist elada õiguskäitajalt. Selleks peavad kinnipeetaval olema õppimisvõimalused, nad peavad saama säilitada peresidemeid ning hoida end ühiskonnas toimuvaga kursis. Seega on vanglal suur roll ühiskonna turvalisemaks muutmisel, korduvkuritegevuse vähendamisel ning ühtlasi [vangistuse kulude](#) vähendamisel.

Kinnipeetavad ja vahistatud peaksid saama oma pere ja lastega suhelda ka videokõne vahendusel, et nende peresidemed püsiksid. Kaotada tuleb kartserikaristusega automaatselt kaasnev kokkusaamiste keeld ning kõrvaldada piirangud, mis ei soodusta kinnipeetavate ja vahistatute kokkusaamisi lähedastega. Raamatud tuleb teha kinnipeetutele taas paremini kättesaadavaks.

Õiguskantsler [uuris](#) surmajuhtumeid vanglates. Vaadeldud perioodil – 2019. aasta 1. septembrist 2020. aasta 1. septembrini – suri Eestis vanglates 17 inimest. Neist 13 surma põhjustasid terviseprobleemid. Neli inimest sooritas enesetapu. Tapmisi ei ole vanglates olnud alates 2011. aastast.

Vanglad ja Justiitsministeerium uurisid kinnipeetavate surmajuhtumeid tõhusalt ning hindasid surmajuhtumi ajal ametiülesandeid täitnud ametnike tööd. Surmajuhtumeid oleks võimalik veelgi paremini ära hoida, kui iga päev jälgitaks üksikvangistuses olevate inimeste tervist, kui hinnataks kõigi vanglasse saabuvate inimeste enesevigastamise ja enesetapuriski ning kui vanglal oleks piisavalt ametnikke, kes kasutaksid igapäevatoos dunaamilise julgeoleku põhimõtteid. Aitaks ka see, kui muuta neid kambri sisustuselemente, mis võivad tõhusat järelevalvet takistada.

Õiguskantsleril tuli tegeleda kinnipeetava kaebusega, et vangla ei lahendanud tema pöördumisi tähtajaks. Õiguskantsler [selgitas välja](#), et kinnipeetava pöördumistele vastamiseks kulus Viru Vanglal aega rohkem kui aasta. Õiguskantsler soovitas vanglal koostöös Justiitsministeeriumiga analüüsida tekkinud olukorda ning probleem kiiresti tõhusalt lahendada: näiteks luua vanglas uusi ametikohti, pakkuda vanglale ajutiselt ministeeriumi ametnike abi, tõhustada värbamist vms.

Nagu varasematel aastatel saadeti ka sel aastal õiguskantslerile mitu lapse ja tema vanglas viibiva vanema

suhtlemist puudutavat kaebust. Nii [tõlgendas](#) Tartu Vangla vääralt [vangla sisekorraeeskirja](#) § 31 lõiget 3, leides, et sellega on keelatud alaealisel üksi kokkusaamisele tulla. Õiguskantsler selgitas, et sisekorraeeskirja § 31 lõige 3 koostoimes §-ga 40 reguleerib pikaajalisele kokkusaamisele tulevate inimeste arvu, ent ei keela alaealisel üksinda kinnipeetavaga kokku saada. Samale seisukohale asus ka Justiitsministeerium õiguskantslerile antud [vastuses](#).

Viru Vangla lubas kinnipeetava oma lapsega pikaajalisele kokkusaamisele üksnes teise vanema või eestkostja kirjaliku nõusoleku alusel. Samuti nõudis vangla teise vanema või eestkostja nõusolekut, et oleks võimalik laps läbiotsimiseks täielikult lahti riietada.

Õiguskantsler [rõhutas](#), et ka vangla peab järgima reegleid, mis on sätestatud perekonnaseaduses, näiteks seda, et lapsel on õigus suhelda oma vanemaga ning vanemal on kohustus ja õigus suhelda oma lapsega. Vangla peab vanglas viibiva vanema ja lapse kokkusaamise lubamiseks ja korraldamiseks tegema kindlaks olulised asjaolud. Selleks võib vangla paluda last kasvataval hooldusõiguslikul vanemal või eestkostjal esitada lapse ja vanglas viibiva vanema suhtluse kohta oma arvamuse. Lapse eest hoolitsev vanem või eestkostja ja vangla peavad lapse ja vanglas viibiva vanema kokkusaamist korraldades omavahel suhtlema ja koostööd tegema. Pelgalt kirjaliku nõusoleku küsimine ei pruugi anda vanglale piisavalt infot näiteks selle kohta, kuidas on parem kokkusaamist korraldada ning kuidas last enne, kokkusaamise ajal ning selle järel toetada. Kui selgub, et vanemad või eestkostja on lapse ja vanglas viibiva vanema suhtlemise asjus eri meelt, võib vangla kokkusaamisest keelduda, kuni asjaosalised omavahel kokkuleppele jõuavad ([vangistusseaduse](#) § 25 lõike 1¹ punkt 4). Kokkusaamist soovival vanemal on õigus taotleda kohtult suhtluskorra tingimuste kindlaksmääramist ([perekonnaseaduse](#) § 143 lõiked 2¹ ja 3), kui ta ei saa suhtlusõigust kasutada.

Õiguskantsler toonitas, et väga tähtis on anda vanemale või eestkostjale kokkusaamise, sh läbiotsimise kohta infot. Kui laps tuleb kokkusaamisele koos teise vanemaga ja kui laps on sellega nõus, on heaks tavaks, et vanem viibib lapsega tehtavate protseduuride juures. Kui laps tuleb kokkusaamisele üksi, on vangla ametnikel ja töötajatel määrav roll lapse füüsilise ja vaimse heaolu tagamisel. Vangla peab igati vältima läbiotsimisi, milleks last sunnitakse täielikult lahti riietuma. Niisugune läbiotsimine ei ole lubatud, kasutama peab alternatiivseid läbiotsimise meetodeid. Läbiotsimiste väärat praktikat ei muuda õiguspäraseks hooldusõigusliku vanema või eestkostja juuresolek ega selliseks protseduuriks antud kirjalik nõusolek.

Politsei- ja Piirivalveameti kinnipidamiskohad

Politsei- ja Piirivalveameti kinnipidamiskohtadest kontrollis õiguskantsler lõppenud ülevaateaastal [Viljandi politseijaoskonna lühiajaliseks kinnipidamiseks kasutatavaid ruume](#).

Vahetult enne kontrollkäiku oli samades ruumides pikka aega tegutsenud arestimaja. Sestap oli kinnipidamiskambrites viibijatele tagatud võimalus käia värskes õhus ning korrapärane toitlustamine, mis on väga kiiduväärne. Kinnipidamiskambrite olmetingimused vajavad parandamist. Samuti oli probleeme ravimite käitlemisega.

Üldhooldekodud

Eestis on järjest rohkem inimesi, kes halva tervise või ebasobiva elukeskkonna tõttu kodus enam omal käel toime ei tule ning vajavad igapäevatoimingutes pidevalt tuge. Üldhooldekodus pakutakse neile asjatundlikku hoolt ja abi. Üldhooldekodudes elavad enamasti eakad, kuid on ka nooremaid inimesi, kes haiguse või vigastuse tõttu iseseisvalt kodus hakkama ei saa.

Sotsiaalministeeriumi [andmetel](#) kasutas 2020. aastal üldhooldusteenust 13 247 inimest. Eestis on kokku üle 190 üldhooldekodu ligi 10 000 teenusekohaga. 2020. aasta lõpus elas üldhooldekodus 9025 inimest. Nende inimeste õiguste kaitse on olnud õiguskantslerile väga oluline.

Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid lõppenud ülevaateaastal viit üldhooldusteenust osutavat hooldekodu: [AS-i Lõuna-Eesti Hooldekeskus Karksi Kodu](#)

, [MTÜ Paju Pansionaadid hooldekodu](#), [Tartu Vaimse Tervise Hooldekeskuse Nõlvaku hooldekodu](#), [OÜ Zunt Fööniksi Pansionaati](#) ja [OÜ-t Pandivere Pansion](#). Kõigil kontrollkäikudel oli tervishoiuekspertina kaasas perearst.

Üldhooldekodu kontrollides uurivad õiguskantsleri nõunikud, kas inimesi koheldakse nende väarikust austavalt, millised on hooldekodu olmetingimused ning kas inimesi ei lukustata nende tubadesse. Samuti jälgivad nõunikud, et hooldekodus ei oleks ohtu inimeste elule ja tervisele. Vaadatakse, kas hooldekodus on piisavalt töötajaid, kas inimesi hooldatakse ja toidetakse korralikult, kas nende tervist jälgitakse ja kas nad saavad vajaduse korral ravi. Kontrollkäikudel pöörati tähelepanu ka nakkushaiguse leviku tõkestamiseks mõeldud ettevaatusabinõudele.

Õiguskantsler on eelmistel aastastel muret tundnud, kas hooldekodu elanikele on tervishoiuteenused piisavalt hästi kättesaadavad. Selgus, et ainult ühes kontrollitud hooldekodus ei olnud meditsiiniõde. Seega on olukord aastaga tunduvalt paranenud. Koroonaviiruse leviku tõttu on oluline jälgida hoolekandeesutuste elanike terviseseisundit tavapärasest veelgi hoolsamalt.

Mitmeid aastaid on üldhooldekodudes peamiseks mureks töötajate ja eriti just vajaliku ettevalmistusega töötajate nappus. Seetõttu ei jõua töötajad küllalt sageli teha vajalikke hooldustoiminguid (nt pesta ja pöörata lamajaid), pakkuda hoolealustele mõtestatud ajaveetmise võimalusi ega aidata inimesi õue jalutama jms. [Seaduses](#) ei ole öeldud, kui palju hooldajaid peab üldhooldekodus olema. Siiski peab personali olema piisavalt, et töötajate ettevalmistust ja koormust arvestades saaks inimestele pakkuda vajalikku hoolt ja abi. Kui töötajaid on vähe, võib hoolealustel olla keeruline abi kutsuda ja töötajad ei pruugi mõne hooldekodu elaniku abivajadust märgata. Iseäranis siis, kui hoolealused elavad mitmes hoones või mitmel korrusel.

Kontrollitud hooldekodude juhid pidasid oluliseks töötajate koolitamist ning hooldajatele kehtestatud haridusnõuete täitmist. Siiski ei ole väga paljud töötajatest kahjuks nõuetekohast koolitust saanud. Hooldekodu elanike ja töötajate huvides on, et hooldajatel oleks vajalik väljaõpe. Heade kutseoskustega töötajad suudavad paljude probleemide tekkimist ära hoida. Koolitamata töötajad ei pruugi teadmatusel osata olukordi õigesti hinnata ega toimida ärevatel hetkedel inimese huve arvestades ja valida tema heaolu ja turvalisuse tagamiseks õigeid meetodeid.

Üks selline vale meetod on üldhooldekodu osakonna või toa ukse lukustamine nii, et elanikud ei saa vabalt liikuda. Seadus ei luba seda teha, lisaks võib see olla eraldatu tervisele ohtlik. Üldhooldusteenus on vabatahtlik, seda osutatakse abivajaja enda soovil ja inimest ei tohi üldhooldekodus hoida tema tahte vastaselt. Hooldekodudes hoiti lukustatud tubades peamiselt probleemse ja ettearvamatu käitumisega ning dementsuse diagnoosiga hoolealuseid, kellega on keeruline hakkama saada. Üldhooldusteenust saavate dementsusega eakate elukeskkond tuleks [kohandada](#) nende vajadustele ning töötajate juhendamisel lähtuda asjatundjate koostatud [juhendamaterjalidest](#).

Hooldekodudes oli probleeme ka [tervisekaitse](#)nõuete järgimise, privaatsuse tagamise ning ravimite käitlemise ja manustamisega. Paljud neist probleemidest on olnud teada juba [varasematel aastatel](#). Mõnes hooldekodus ei täidetud hooldusplaane nõuetekohaselt.

Koroonaviiruse puhang on mõjutanud elu hooldekodudes märkimisväärselt: hoolealused on pidanud rohkem aega veetma oma toas, sest paljud ühistegevused on ära jäetud. SARS-CoV-2 leviku tõttu kehtestati paljudes hooldekodudes külastuspiirangud ning hooldekodude elanikud ei saanud pikka aega kohtuda oma lähedastega. Kuigi pakke võis lähedastele saata, jäid hoolealuste kontaktid perekonnaga napiks. Tunnustust väärivad need hoolekandeesutused, kes pakkusid inimestele alternatiivseid suhtlusvõimalusi, näiteks veebikohtumiste kaudu. Selleks soetati lisaseadmeid ja aidati inimestel neid kasutada. Paraku ei ole kõigile eakatele tehniliste lahenduste kasutamine jõukohane (sh tervisliku seisundi tõttu).

Hooldekodu elanikud peavad lähedastega suhtlemist äärmiselt oluliseks ning lähedastega kohtumise piiramine võib olla suure stressi ning ärevuse allikaks. Õiguskantsler juhtis hooldekodude tähelepanu ka rahvusvahelistele soovitudele, mille järgi ei ole täielik külastuskeeld sotsiaalhoolekandeesutustes mõistlik

lahendus. Pigem soovitatakse kaaluda, kuidas saaks lähedastega turvaliselt kohtuda, hoides distantsi ja kasutades vajaduse korral isikukaitsevahendeid.

Erihooldekodud

Ööpäevaringset erihooldusteenust osutatakse psüühikahäirega või raske või sügava puudega inimestele, kes vajavad vaimse tervise häirete tõttu igapäevaelus juhendamist, nõustamist, kõrvalabi ja järelevalvet.

Ööpäevaringset erihooldusteenust saab praegu 2277 inimest 56 tegevuskohas. Õiguskantsleri nõunikud tegid lõppenud ülevaateaastal kontrollkäigu [AS-i Hoolekandeteenused Valkla Kodusse](#) ja [Viljandi Haigla Hoolekandekeskuse](#) erihoolekande osakonda. Samuti kontrolliti [AS-i Lõuna-Eesti Hooldekeskus Karksi Kodu](#) ja [MTÜ-d Paju Pansionaadid](#), kus osutatakse peale ööpäevaringse erihooldusteenuse ka üldhooldusteenust.

Paljud erihooldekodus elavad inimesed on sel aastal asunud elama uutesse eluhoonetesse, kus tingimused on kodusemad. Nii on uue kodu saanud paljud Viljandi Haigla Hoolekandekeskuse erihoolekandeosakonna elanikud, kes on nüüd end sisse seadnud varasemast hubasemates ja valgusküllasemates, aga ka rohkem privaatsust pakkuvates uutes hoonetes.

Ööpäevaringset erihoolekandeteenust pakkuvate hooldekodude kestev probleem [viimastel aastatel](#) on töötajate nappus. Enamasti on hooldekodus nii palju tegevusjuhendajaid, nagu seadusega on ette nähtud, ent sageli sellest ei piisa. Kuna töötajaid on vähe, pole neil aega hoolealustega individuaalselt tegeleda ning see teeb keeruliseks ka järelevalve ja turvalise keskkonna tagamise. Iseäranis teeb muret töötajate nappus õhtusel ja öisel ajal. Mõnes hooldekodus on palju hoolealuseid, kes vajavad individuaalset lähenemist, ning nende vajadustele vastava keskkonna loomiseks peaks tööl olema rohkem tegevusjuhendajaid, kui seadus ette näeb.

Erihooldekodu elanike huve ja eripärast hooldus- ja abivajadust silmas pidades on töötajatele kehtestatud kindlad koolitusnõuded. Kahjuks ei olnud enamikus kontrollitud asutustes mitmed tegevusjuhendajad läbinud seadusega nõutud koolitust. Koolitamata töötajad ei pruugi osata hoolealuste arengut suunata ja toetada ega ägestunud inimesega toime tulla. Õiguskantsler soovitas korraldada töötajatele kiiresti vajaliku täiendusõppe. Väärib esile tõstmist, et hooldekodud on hakanud koolitamisele varasemast rohkem tähelepanu pöörama ja koolituste korraldamiseks tehakse tihedat koostööd õppeasutustega.

Õiguskantsler rõhutas, et kohtumääruseta ööpäevaringset erihooldusteenust saava inimese liikumisvabadust tohib piirata vaid lühikeseks ajaks ja selleks tuleb inimene paigutada nõuetele vastavasse eraldusruumi. Ühtlasi selgitas õiguskantsler eraldamise dokumenteerimise nõudeid. Kontrollkäikudel ilmnes, et ägestunud inimesi oli viidud rahunema ka nende endi tuppa või mõnda muusse eraldusruumiks kohandamata ruumi, sest hooldekodus ei ole nõuetekohast eraldusruumi. See ei ole turvaline. Samuti piirati õigusliku aluseta ebastabiilse remissiooniga psüühikahäirega inimeste liikumisvabadust. Mõni hooldekodu on jätnud dokumenteerimata nõutud andmed, mille alusel saab kontrollida, kas inimene paigutati eraldusruumi ikka põhjendatult.

Hooldekodudes on endiselt probleeme ravimite käitlemise ja manustamisega. Ravimikappides leidis ravimeid, mille kohta polnud selge, kellele need ravimid olid määratud. Õiguskantsler selgitas hooldekodudele, et ravimite käitlemise rangetest reeglitest tuleb kinni pidada ning inimesele tohib anda ainult arsti määratud ravimit. Raviskeemi muudatuse tõttu üle jäänud ravimid ja teised mittevajalikud ravimid tuleb nõuetekohaselt hävitada. Õiguskantsler tuletas meelde, et inimestele ei tohi anda ravimeid nende tahte vastaselt või ähvardusega sundides. Mitmes hooldekodus ei olnud õendusabi tagatud seadusega nõutud mahus.

Hea on tõdeda, et hooldekodud püüavad järjest enam mõelda sellele, kuidas hooldekodu elanikud saaksid veeta oma aega sisukalt. Inimestele pakutakse mitmesugustes huviringides osalemist ja muud tegevust

(näiteks aias tegutsemist). Mõtestatud ja arendav ajaveetmine aitab ennetada ka konfliktide teket.

Koroonaviiruse leviku tõttu kehtestatud ettevaatusabinõud muutsid keeruliseks ka erihooldekodude elanike igapäevaelu. Paljudele psüühikahäiretega inimestele on igapäevane rutiin äärmiselt oluline, mistõttu tekitas ühis- ja huvitegevuste piiramine ärevust ja pahameelt. Piirati võimalust lähedastega kohtuda.

On hea, et mitmed erihooldekodud pidasid oluliseks pakkuda alternatiivseid suhtlusvõimalusi tehniliste lahenduste abil. Videokõnede pidamise tarbeks seati sisse uusi arvutitöökohti ja soetati tahvelarvuteid. Õiguskantsler juhtis ka erihooldekodude tähelepanu rahvusvahelistele soovitudele, mille järgi ei ole mõistlik kehtestada hoolekandeesutustes täielikku külastuskeeldu. Eelistada tuleks distantsi hoides ja vajadusel isikukaitsevahendeid kasutades korraldatud turvalisi kohtumisi lähedastega.

Õiguskantslerile kirjutas kinnises hoolekandeesutuses viibiva inimese esindaja, kes oli mures, kas koroonaviiruse vastu vaksineerimisel arvestatakse tema eestkostetava arvamust. Õiguskantsleri nõunikud külastasid seda hoolekandeesutust kahel päeval, vestlesid nii hooldekodu elanike kui ka töötajatega ning tutvusid dokumentidega. Samuti jälgisid õiguskantsleri nõunikud koos Terviseameti järelevalveametnikega teise vaktsiinidoosi manustamist hooldekodu elanikele. Veenduti selles, et vaksineerimisel hoolealuste suhtes jõudu ei kasutatud. Ühtlasi kinnitas õiguskantsleri poole pöördunud inimese eestkostetav, et arvestati tema soovi teisest vaktsiinidoosist loobuda.

Õiguskantsleri nõunikud selgitasid hoolekandeesutuse töötajatele, kuidas seaduse järgi hooldekodu elanikke vaksineerida nii, et see oleks õiguspärane ja inimväärikut austav. Eestis on vaksineerimine [vabatahtlik](#). See tähendab, et kellelegi ei tohi vaksineerimise nõusolekut peale sundida ning kedagi ei tohi ka nõusolekut andma kallutada. Hooldekodu elanikele tuleb anda neile arusaadaval viisil teavet vaktsiinide kohta. Tervishoiutöötaja, kes inimest vaksineerib, peab hindama, kas inimene suudab vaksineerimist puudutavaid poolt- ja vastuväiteid kaaluda ning ise vaksineerimiseks nõusolekut anda. Kui piiratud teovõimega inimene on võimeline vastutustundeliselt kaaluma vaksineerimise poolt- ja vastuargumente, ei ole eestkostjal õigust tema eest otsust teha.